

Subjekt a svět

Chápeme-li svět jako celek jsoucího (a nemáme pro to původně žádné zdůvodnění kromě zcela subjektivního), pak nemůžeme subjekt (ani svůj, ani žádný jiný) z tohoto (předpokládaného) celku vydělovat. Subjekty jsou součástmi, složkami, základními (pravými) jsoucnými – a svět je jejich celkem (eventuelně úhrnem, pokud by se celkovost světa neprokázala resp. byla jen záležitostí subjektivní, tj. věcí prožívání a promýšlení). Dosavadní chápání subjektu jako čehosi ze světa vyděleného a ke světu nenáležícího se tak musí vyjevit ve vší své problematičnosti a de facto nedržitelnosti. Přesto je třeba věnovat jistou pozornost tomu, že v jisté době (či epoše) se tato myšlenka nejen objevila, ale dosti rozšířila a někdy (zejména u některých filosofů) i převládla. Mám za to, že pro objasnění této možnosti je zapotřebí vyjasnit především dvojí: a) jak chápeme subjekt, b) jak chápeme svět. V mém pojetí je subjekt (každý subjekt) jakousi průchozí branou (brankou), jíž přichází resp. vchází ‚budoucnost‘ do ‚přítomnosti‘ (nebo také: jejímž prostřednictvím se nepředmětné ‚rozvrhy‘ uskutečňují, realizují díky aktivitě subjektu reagujícího na ně, tedy nejen reagujícího na vnější okolnosti a danosti). To však znamená hned dvojí: 1) subjekt je skutečností a tím také součástí skutečného světa (světa skutečností); 2) subjekt je schopen (na nízkých úrovních výjimečně, na vyšších úrovních stále častěji a efektivněji) provést, udělat, uskutečnit něco, nač sám nebyl (předmětně) ‚naprogramován‘, ale co nevyplývá ani z okolností vnějších (jinak řečeno: každý subjekt je schopen ‚se dopouštět‘ ve svých reakcích i něčeho ‚nového‘, tedy uchýlit se od obvyklého). Pro zběžného (a povrchního) vnějšího pozorovatele se to může jevit jako nahodilá porucha, ale ve skutečnosti právě díky těmto ‚poruchám‘ je možný vývoj od více pravděpodobného k méně pravděpodobnému). To však, domyšleno, nutně vede k takovému chápání subjektu, které subjekt neredukuje ani na součást vnějšího světa, ani na podivnou skutečnost, stojící mimo svět. Subjekt také nesmí být chápán jako nějaký úběžný bod introspekce, ale jako událost, která se po celou dobu trvání (‚existence‘) subjektu děje zvnějšňováním vnitřního (a ovšem také zniterňováním vnějšího – obojí termíny zavedl již Hegel, i když jim dával jiný smysl – Entäußerung x Verinnerung). Tím však se otvírá zároveň problém ‚světa‘, který rovněž nemůže být redukován na ‚pouhou hromadu náhodně rozházených věcí‘, ale musí mu být přiznána také nepředmětná stránka. Zda také v tomto případě ‚nepředmětnost‘ znamená ‚nitzernost‘, tj. zda svět jako celek (pokud je tedy skutečným celkem) je vnitřně sjednocen, integrován, nemůže být rozhodnuto ani předem, ani na základě nějakých poznatků, nýbrž může být jen předpokládáno jako pracovní hypotéza. S touto však je potom zapotřebí skutečně ‚pracovat‘, aby se ukázala její nosnost nebo aby se rozpoznaly nedostatky a vady v jejím chápání.

(Písek, 030630-3.)